

YAZILI KAYNAKLARA GÖRE PERGAMON (BERGAMA) ŞEHRİNİN KURUCUSU VE KURULUŞU HAKKINDA

Adnan Pekman

Philetairos (M. Ö. 343—263)' un diadokh'lar arasındaki politik durumdan yararlanarak bağımsızlığını ilân etmesinden sonra (M. Ö. 283), Pergamon şehrinin Hellenizm tarihinde önemli bir yeri ve rolü olmuştur. 150 yıla yakın Attalid'lerin başkenti olan bu şehir Bergama devletinin kuruluşundan çok daha eskidir. Deniz kıyısından 15 mil kadar içerde ve verimli Kaikos (Bakırçay) vadisinde bulunan Pergamon'dan söz eden en eski kaynak M. Ö. IV. yüzyılın başlarına ait olan Ksenophon'un Hellenika¹ ve Anabasis² adlı eserleridir. Pergamon şehrinden söz eden diğer yazılı kaynaklar ise şunlardır: Polybius (M.Ö. II. yüzyıl)³ C. Nepos (M.Ö. I. yüzyıl)⁴ Diodorus Sicilus (M. Ö. I. yüzyıl)⁵ Livius (M. S. I. yüzyıl)⁶ Tacitus (M. S. I. yüzyıl)⁷ Strabon (M. S. I. yüzyıl)⁸ C. Dio (M. S. II. yüzyıl)⁹ Appianos (M. S. II. yüzyıl)¹⁰ ve Pausanias (M. S. II. yüzyıl)¹¹.

İncelediğimiz adı geçen kaynaklardan Ksenophon, Polybius, C. Nepos, Diodorus Sicilus, Livius, Tacitus, C. Dio ve Appianos tarihî olaylar dolayısı ile Pergamon'dan genellikle sadece adını vermek sureti ile söz etmektedirler. Strabon özellikle Pergamon tarihi hakkında bilgi veren tek yazardır¹². Böyle olmakla beraber şehrin kurucusu ve kuruluşuna dair bir şey yazmamaktadır. Bu konuda bizi aydınlatan tek kaynak Pausanias' dır¹³. Kısmen

¹ Ksen. *Hellenika*, III. I. 6. ² Ksen. *Anab*, VII. 8. 8. ³ Polyb. XVI. 1; XXI. 10.; XXIV. 5. ⁴ Nepos, XXIII. 11. 7. ⁵ Diod. Sicel. XX. 20. 1. ⁶ Liv. XLIV. 18 11; XLIV. 28. 10; XLIV. ek. XLV. 19. 10; XLV. 24. 11. ⁷ *Annales* III. 63; IV. 37; IV. 55. ⁸ Strab. XIII. I. 54; XIII. 1. 67; XIII. 4. 1-4. ⁹ Dio XIX. 9. 20; XXI. 61. 3; LI. 20. 7; LIX. 28. 1; LXXVIII. 16. 8; LXXX. 7. 4. ¹⁰ Appian. III. 26; IX. 4; XI. 63. 26; XII. 19. 21. 52. ¹¹ Pausan. I. 4. 5. 6; I. 10. 4; I. 11. 1. 2, II. 11. 2. 7; II. 20. 8; II. 26. 8. 9; III. 26. 10; V 13 3. 8; VI. 24 8; VII. 2. 11; VIII. 6. 9; VIII. 42. 7; IX. 86. 6; X. 16. 3; X. 18. 6; X. 25. 10. ¹² Strab. XIII, 4. 1-4. ¹³ Pausan I. 11. 2.

Pausanias'dan edindiğimiz bilgiye göre bu kahramanı tanıyalım. Pergamos Kilikia kralı Eietion'un kızı olan Andromakhe ile Akhileus'un oğlu olan Pyrrhos'un en küçük oğludur. Pyrrhos Andromakhe'nin ikinci kocasıdır. Andromakhe'nin ilk kocası, Truva kralı Priamos'un oğlu olan Hektor'dur. Hektor Akhileus tarafından öldürülünce Andromakhe dul kalmış ve savaştan sonra Pyrrhos tarafından Epeiros'a götürülmüş ve orada evlenmişlerdir. Andromakhe'nin bu evlilikten sırası ile Molossos, Pielos ve Pergamos adında üç oğlu olmuştur¹⁴. Pyrrhos'un Delphi'de öldürülmesinden sonra tahta geçen Helenos da ölünce kiralık Andromakhe'nin büyük oğlu Molossos'a kalmıştır. Bunun üzerine Helenos'un oğlu olan Kestrinos Thyamis nehrinin ötesindeki bölgeyi ele geçirince Pergamos da Asia'ya göç etmiştir. Gene Pausanias'ın anlattıklarından anlaşıldığına göre Pergamos Mysia'da Teuthrania bölgesine gelmiş ve buranın kralı Areios ile kiralığı için teke tek yaptıkları savaşta onu öldürmüş ve şimdi de aynı adı taşıyan şehre ismini vermiştir¹⁵. Bu arada Andromakhe'nin de, oğlu Pergamos ile birlikte, anavatanı olan Anadolu'ya döndüğünü ve Pausanias zamanında Pergamon'da bir kutsal yeri olduğunu gene yazardan öğrenmekteyiz.

Andromakhe efsanesi Truva savaşları ile ilgili olduğuna göre 2. binin sonlarında meydana gelmiş bir olayı anlatmaktadır. Pergamos'un Asya'ya geçişi ise bir kuşak sonra olduğuna göre arada en fazla yarım yüzyıl bir zaman farkı olabilir. Bu takdirde şehrin Pergamos adını alışı yaklaşık olarak 2. binin son yüzyılı içerisinde tarihlenebilir.

Her ne kadar imparatorluk devrinde basılan şehir paraları üzerinde Pergamos'un başı ve ΠΕΡΓΑΜΟΣ ΚΤΙΣΤΗΣ yazıtı görülmemekte ise de¹⁶ gene Pausanias'dan anlaşıldığına göre şehrin Pergamos'dan önce kurulmuş olduğuna şüphe yoktur. Zira Pausanias Pergamos'un Teuthrania bölgesini ve şehri kiral Areios'la savaşarak aldığını yazmaktadır. Bu durumda şehrin kurucusunun Teuthrania kralı Areios¹⁷ olduğu söylenemez ise de en azından 2. binin son yüzyıllarından önce var olduğu ileri sürülebilir.

¹⁴ Rosher Lexikon, Pergamos III. 1958. ¹⁵ Pausan. I. 11. 2.

¹⁶ Head, HNG, 536. ¹⁷ Escher 'Areios' Re II, 624, 57.